

ГРАЂАНКА СВЕТА

– Мира Траиловић (1924–1989) –

редитељка, оснивач позоришта Атеље 212 и фестивала БИТЕФ

”

М – као марљива

И – као ирационална

Р – као радосна

А – као ако, баш ме брига

Моје име је Мира Траиловић и одмах ћу рећи да вам ја нећу делити савете. Ни сама их нисам волела и доказаћу и зашто: моји родитељи су желели да студирам нешто конкретно, да postanем лекар, адвокат, инжењер. Следила сам њихову жељу па сам студирала технологију, архитектуру, потом грађевину, историју уметности... Након лутања по својој личности, пронашла сам се на студијама позоришне режије. Нећу причати о позиву редитеља, али желим да вам говорим о лепоти стварања новог!

Мој пут започео је једне јесени када сам спас од кише пронашла у аули радија Београд. Тадашњи директор радија налетевши у трку на мене, упитао ме је: „Другарице, је л' знаш ти лепо да читаш?” Истог часа увео ме је у студио где су седели спикери радија Београд - сви у партизанским униформама. Тада је радио преносио вести са фронта.

Сећам се да ме је сваке вечери полицијска патрола пратила до стана, због ратног стања, и како сам чак и у таквим околностима осећала срећу јер бих тог дана читала писма која су стизала са фронта. Људима који су седели уз своје радио апарате, преносила сам вести о слободи која се рађала као црвено сунце на истоку. Учила сам како се речима ствара свет. Гласом. Темпом. Тишином. Ипак, у радијским тишинама тињала је мисао о позоришту. Признајем, постало ми је и

мало досадно. Имала сам идеју и нисам чекала ни трен. Закуцала сам на врата директора радија и затражила простор студија 6 за изведбу радио-драме али пред публиком. До тада, то није било виђено у Београду. Ми спикери читали смо радио адаптацију једне приче на концертном подијуму и без завесе док се светлосним ефектима дочаравала атмосфера различитих просторија. То је био зачетак камерног позоришта у Београду. Експеримент је успео!

Позориште 50-их година у Београду дисало је тешко, укалупљено, под цензуром, старим рукописима, под правилима која су важила за све – осим за истину. А правила су за интелигентног човека само за његову општу оријентацију, запамтите. И онда се догодила та мисао – не као план, већ као потреба. Створити позориште које не пита: сме ли се? Већ позориште које каже: може и овако! Било је нас неколико пријатеља редитеља, глумаца, занесењака у старој прашњавој библиотеци некадашње зграде часописа Борба. Атеље без зидова, светла, тепиха... Знате ли зашто смо наше позориште назвали Атеље 212? Због столица. Не метафорички, не симболички – него стварно, због обичних, дрвених столица. Јер када смо основали Атеље, знали смо шта хоћемо да играмо, знали смо кога да позовемо, али нисмо имали где да сместимо публику. Прва сцена била је у подруму. Било је хладно, таваница ниска, расвета никаква. И једног дана, пред премијеру Гетеовог дела Фауст, неко од глумаца ме пита: „Миро, а где ће публика да седи?“ Тог дана смо сви ми, уметници, глумци, редитељи, сценографи, кренули по околним канцеларијама и угоститељским објектима да позајмљујемо столице. Укупно 212. Јер представа мора да се одигра. Не због критике и не због каријере већ зато јер смо сви осећали да се нешто мења – да та сцена, говори нешто што нико дотад није смео да каже. Те вечери, док је публика седела на столицама позајмљеној из нечијег ходника – ми смо играли. И нико није приметио да је таваница ниска, да рефлектор зуји, да столице шкрипе. Јер позориште је било ту. Живо. Пркосно. Тачно.

Београд је тада задржао дах. Једни су се згражавали, други одушевљавали. А ја сам знала да више нема назад. Атеље је био више од позоришта. То је био простор у коме се дешавала права правцата уметност, она која је храбра, која убрзава рад срца и која има моћ да ствара свет испочетка.

Атеље је Београду донео представу „Чекајући Годоа“ која је у читавом свету била забрањивана. Наступио је преокрет у позоришном изразу а ја сам осећала да морам обећати српској публици да ћемо наставити да се уметношћу бавимо на један другачији начин и да никад нећемо дозволити да се Атеље претвори у позориште конвенционалног типа.

Одвела сам наше представе у свет, али срећа није била тамо негде далеко. Она је овде. Дошло је време да свет дође код нас, да нас упозна. Тако је настао Београдски интернационални театарски фестивал – БИТЕФ. Нисам хтела само још

један фестивал као још један догађај у граду. Желела сам фестивал који не бира публику и учеснике по томе који пасош имају, којим језиком говоре или у каквом политичком систему живе. Хтела сам сцену на којој познати светски редитељи и глумци стоје раме уз раме са нашим глумцима. Хтела сам да Београд, бар на неколико дана сваке године, постане центар света. Звали су нас чудацима. Питали су: „Ко ће то да гледа?“ Рекла сам: *Гледаће они који још нису „заспали“ – они који желе да мисле својом главом.*

И заиста, Битеф није био само фестивал – био је огледало кроз које се види будућност позоришта. Публика је први пут гледала представе које не траже да их разумеш, већ да их доживиш. Да им се предаш. Или да се побуниш. Никако да останеш равнодушан!

Сећам се трећег по реду Битефа, долазила је трупа из Немачке. Знате, све оно другачије у уметничком изразу због чега волим позориште, а што неким може да засмета. Дан пред представу примила сам позив једног важног господина који се није баш разумео у уметност. Замишљено озбиљан, рекао је: „Друштвено-политичка клима није најповољнија. Можда би било боље да се откаже.“ „Ако се бојимо игре, значи да се бојимо истине. А ако се бојимо истине – онда чему уопште позориште? Представа иде. Нека дође инспекција. Нека забране, нека нас затворе. Али нека прво дођу да гледају“, рекла сам сигурним гласом. И, веровали или не – дошли су. Седели су у трећем реду, укочени као у војсци. А сцена, сцена их је оголила више него било која критика. На крају, један од господе ми је пришао и рекао: „Госпођо Траиловић, нисмо разумели све, али... било је јако.“ Ја сам се насмејала: „Довољно је да сте осетили.“

Битеф је постао прозор Балкана ка свету. Из земље између Истока и Запада.

Успех није кад свет зна твоје име. Успех је кад твоја идеја пређе језик и границе – и остане да живи негде далеко, у нечијем покрету, гласу, или тишини. Тада постајемо грађани света.

Било је тешко, било је много препрека, али је вредело. Показали смо да уметност не познаје границе, језике, режиме. Уметност није место где треба некога или нешто да сакријете. Напротив, она је ту да бисте се открили. Не пишите да бисте импресионирали. Пишите да бисте рекли оно што вам лежи на срцу, што вас боли или воли. Не играјте да бисте били вољени. Играјте да бисте покренули оно што спава у људима. Зато, кад изађеш на своју сцену – било то позориште, живот, слика или песма, изађи без маске. Без страха. И реци свету: „Ево ме.“ Тада почиње уметност. Тада почиње – живот.

Немојте се бојати да будете другачији. Док верујете у оно што радите, цео свет је ваш. А уметност – било да је стварате, гледате, живите – нека вам буде штит и светло.